BAAC

ONDERZOEKS- EN ADVIESBUREAU

'S-HERTOGENBOSCH - DEVENTER

WIERDEN

ZUID ESWEG

Inventariserend veldonderzoek door middel van proefsleuven

BAAC rapport A-09.0057 september 2009

ARCHEOLOGIE BOUWHISTORIE CULTUURHISTORIE

BAAC

WIERDEN

ZUID ESWEG

Inventariserend veldonderzoek door middel van proefsleuven

BAAC rapport A-09.0057 september 2009

Status
Definitief

Auteur(s)
drs R. van der Mark

ARCHEOLOGIE BOUWHISTORIE CULTUURHISTORIE

Colofon

ISSN:	1873-9350
Redactie:	drs. R. G. van Mousch
Tekst:	drs. R. van der Mark
Veldwerk:	mevr. D. Bouthoorn
	drs. R. van der Mark
	drs. M. Veenstra
Tekeningen:	ing. M. van Willigen
	ing. E. Slootweg
Vondstdeterminatie:	drs. R. van der Mark
Copyright:	Kleissen en Partners / BAAC bv, ‘s-Hertogenbosch

Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke andere wijze dan ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van Kleissen en Partners Oost bv en/of BAAC bv te ‘s-Hertogenbosch.

BAAC bv
Onderzoeks- en adviesbureau voor Bouwhistorie, Archeologie, Architectuur- en Cultuurhistorie

Graaf van Solmsweg 103
5222 BS ‘s-Hertogenbosch
Tel.: (073) 61 36 219
Fax: (073) 61 49 877
E-mail: denbosch@baac.nl

Bergsingel 81 - 85
7411 CN Deventer
Tel.: (0570) 67 00 55
Fax: (0570) 618 430
E-mail: deventer@baac.nl

Inhoudsopgave

1 Inleiding 5

2 Ligging en aard van het terrein 7

3 Historische en archeologische achtergrond (R. van der Mark) 9
3.1 Landschap en natuurlijke ondergrond 9
3.2 Historische achtergrond 9
3.3 Archeologische achtergrond 11

4 Vraagstellingen 13

5 Werkwijze 15

6 Resultaten en analyse (R. van der Mark, M. Veenstra) 17
6.1 Opbouw van de bodem 17
6.2 Sporen 19
6.3 Vondstmateriaal 23

7 Beantwoording van de onderzoeksvragen, waardering en aanbeveling 25
7.1 Beantwoording van de onderzoeksvragen 25
7.2 Waardering 26
7.3 Aanbeveling 27

8 Samenvatting en conclusie 29

Literatuur en kaartmateriaal 31

Bijlagen 33
- Bijlage 1; vondstenlijst (zie CD-rom)
- Bijlage 2; sporenlijst (zie CD-rom)
- Bijlage 3; Alle sporenkaart 37
- Bijlage 4; Archeologische tijdsindeling 39
- Bijlage 5; Archeologische en geologische tijdvakken 41

Verklarende woorden- en begrippenlijst 43

1 Inleiding

In opdracht van Kleissen en Partners heeft BAAC bv van 30 maart tot en met 2 april 2009 een inventariserend veldonderzoek (IVO) door middel van proefsleuven uitgevoerd te Wierden. Aanleiding tot het onderzoek vormt de voorgenomen bouw van een hotel in het plangebied Wierden – Zuid Esweg. Hierbij zal de archeologische ondergrond vergraven worden. Op basis van archeologisch vooronderzoek, uitgevoerd door BAAC bv[1], is door de gemeente Wierden een proefsleuvenonderzoek verplicht gesteld.
Doel van het onderzoek is het toetsen van de verwachting die bij het vooronderzoek is opgesteld. Daarnaast dienen aard, omvang en kwaliteit van eventuele resten te worden vastgesteld.

Administratieve gegevens

Gemeente	: Wierden
Plaats	: Wierden
Toponiem	: Zuid Esweg
BAAC-projectcode	: A-09.0057
Coördinaten	: 236.436 / 485.739 236.447 / 485.649 236.586 / 485.576 236.674 / 485.670
Kaartblad	: 28D
Onderzoeksmeldingsnr.	: 34121
Opdrachtgever	: Kleissen en Partners Oost bv
Bevoegd gezag	: gemeente Wierden
Uitvoerder	: BAAC bv
Bewaarplaats van vondsten en documentatie	: De vondsten van het uitgevoerde onderzoek bevinden zich op het BAAC-kantoor te `s Hertogenbosch Graaf van Solmsweg 103, 5222 BS ‘s-Hertogenbosch. Te zijner tijd zullen deze worden overgedragen aan het Provinciaal Depot van de provincie Overijssel.

1 Bergman en Krist.

Afb. 1 *Ligging van het onderzoeksterrein*.

2 Ligging en aard van het terrein

Het onderzoeksterrein is gelegen aan de Zuid Esweg, ten zuidwesten van de dorpskern van Wierden. Het terrein wordt in het zuiden en westen door de genoemde weg begrensd, in het oosten door de N350 en ten noorden door het voormalige tracé N35. Het terrein zelf bestaat akkerland. De totale oppervlakte van het terrein bedraagt 2,2 hectaren. Hiervan is 8 procent onderzocht, wat gezien de afmetingen en ligging normaal is.

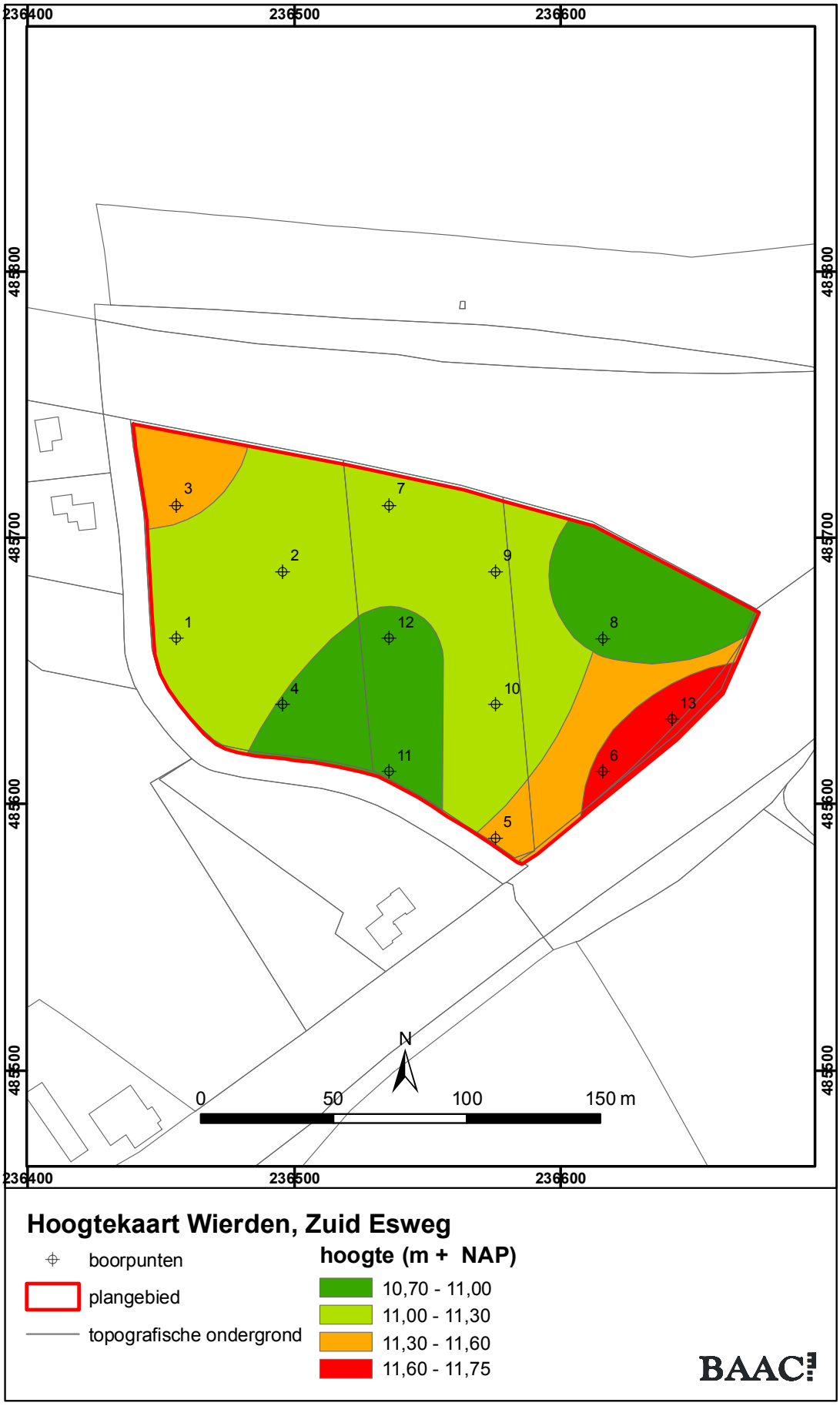

Afb. 2 *Kaart boorpunten en hoogte`s in het plangebied (bron: Bergman en Krist 2008).*

3 Historische en archeologische achtergrond

3.1 Landschap en natuurlijke ondergrond[2]

Voor het plangebied is geen geologische kaart op schaal 1:50.000 uitgebracht, maar vermoedelijk komen fluvioperiglaciale afzettingen en/of dekzanden voor. Deze worden gerekend tot de Formatie van Boxtel.[3] Het plangebied is op de geomorfologische kaart vanwege de ligging nabij bebouwd gebied niet gekarteerd[4], maar door geomorfologische eenheden in de omgeving te extrapoleren kunnen gordeldekzandwelvingen of een gordeldekzandrug worden verwacht. Volgens de bodemkaart[5] komt in het plangebied een zwarte enkeerdgrond (eenheid zEZ21) met grondwatertrap VII voor. Bij grondwatertrap VII ligt de gemiddeld hoogste grondwaterstand dieper 80 cm beneden maaiveld (cm -mv) en de gemiddeld laagste grondwaterstand op meer dan 120 cm beneden maaiveld.

Ter plaatse van twaalf boringen[6] op zowel de hogere als de lagere delen binnen het plangebied is een plaggendek aangetroffen. Omdat de dikte van het plaggendek niet veel varieert op de hogere en lagere delen van het plangebied zijn deze hoogteverschillen een gevolg van welvingen in het dekzand. De Aa-horizont (plaggendek) of Ap-horizont is 30 tot 80 cm dik.

Verspreid over het plangebied is in vier boringen (3, 10, 11 en 13) onder het plaggendek een ‘oude akkerlaag’ aangetroffen van 10 tot 40 cm dikte. Deze oude akkerlaag werd in het veld herkend aan de grijsbruine kleur. Deze akkerlaag is van vóór de aanleg van het plaggendek en is door het afdekkende plaggendek grotendeels bewaard gebleven. Met uitzondering van de boringen 1, 10 en 11 is onder het plaggendek/akkerlaag een restant van de oorspronkelijke podzol B-horizont aangetroffen. Ter plaatse van boring 8 is onder de intacte Aa- en B-horizont op een diepte tussen 120 en 150 cm beneden maaiveld (-mv) een verrommelde laag aangetroffen, mogelijk betreft dit een grondspoor. Het aangetroffen moedermateriaal (C-horizont) bestaat uit dekzand en in een enkel geval uit verspoeld zand. De bodem ter plaatse van boring 12 bleek, gezien het gevlekte karakter, verstoord te zijn tot één meter beneden maaiveld.

Eventueel aanwezige grondsporen kunnen verwacht worden onder het esdek en de eventueel aanwezige oude akkerlaag.

3.2 Historische achtergrond

Op een kaart uit 1901[7] is zichtbaar dat het plangebied op een es met het toponiem Huurne is gesitueerd. Enkele boerderijen zijn zichtbaar aan de rand van de es. Het plangebied is in gebruik als bouwland. Een oudere kaart uit 1846[8] en de eerste kadastrale kaart uit de periode 1820-1832[9] geven een landschappelijk vergelijkbaar beeld weer. Op deze historische kaarten is geen bebouwing binnen het plangebied

2 Ter Wal 2009; Bergman en Krist 2008.
3 De Mulder et al. 2003.
4 RACM 2008.
5 Stiboka 1983.
6 Bergman en Krist 2008.
7 *Uitgeverij Robas Producties 1990.*
8 Wolters-Noordhoff Atlasproducties 1990.
9 www.WatWasWaar.nl 2008.

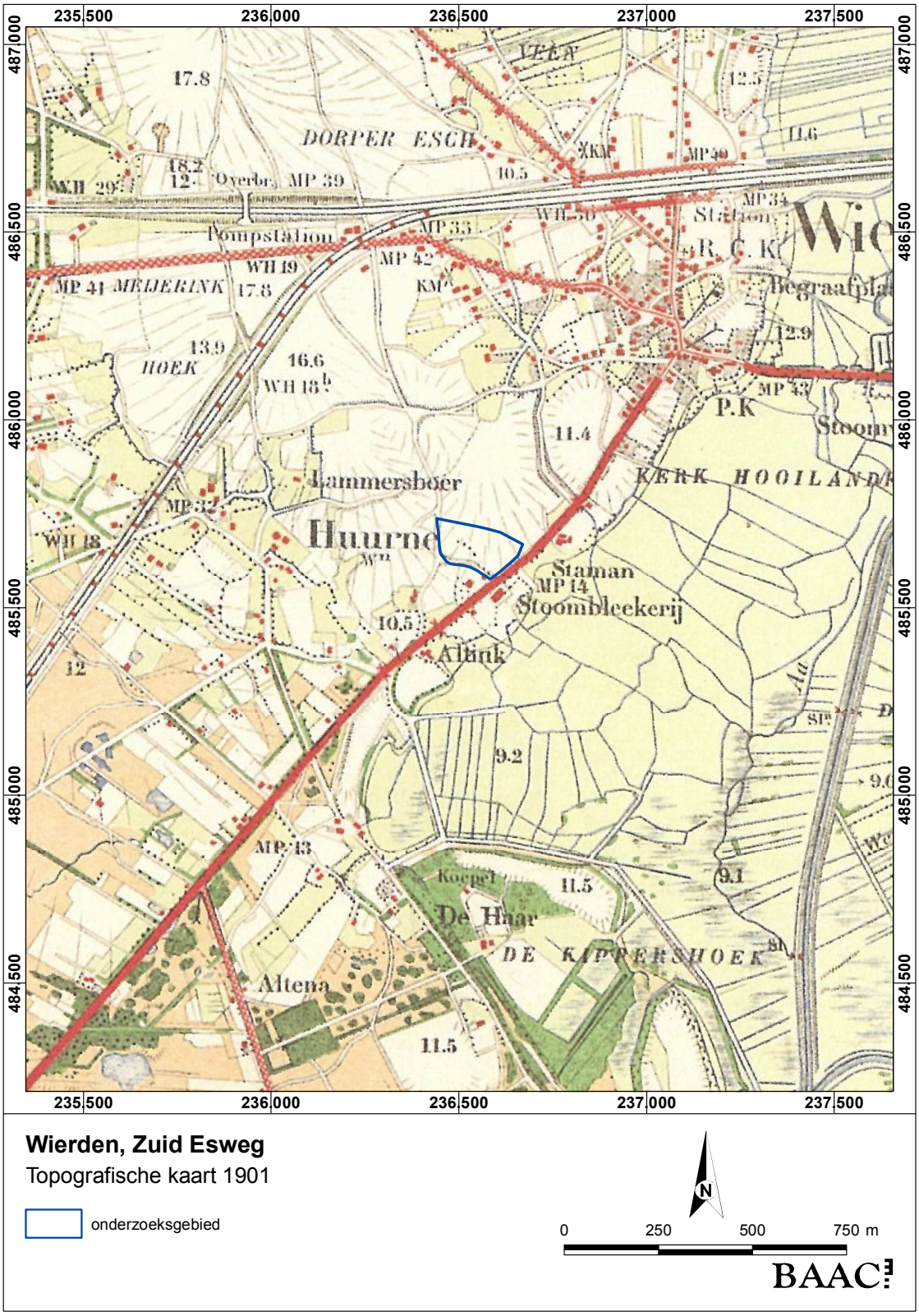

Afb. 3 *Het plangebied op de topografische kaart van 1903.*

zichtbaar. Op een minder gedetailleerde kaart uit het eind van de 18e eeuw[10] is evenmin bebouwing, maar zijn wel bouwlandpercelen zichtbaar. Het gebruik als bouwland heeft zich tot op de dag van vandaag voortgezet. Op grond van het grondgebruik werden geen verstoringen in de ondergrond verwacht.

3.3 Archeologische achtergrond

De IKAW geeft voor het plangebied een hoge archeologische verwachting weer op het aantreffen van archeologische resten. Binnen het plangebied bevindt zich één melding. Dit betreft de vondsten van laat-middeleeuwse aardewerk- en steengoedscherven.[11] Bij de aanleg van het tracé van de recent aangelegde rijksweg 35 Wierden-Almelo[12] zijn binnen 300 m westelijk en zuidelijk van het plangebied meldingen van vuursteenvondsten uit de periode laat-paleolithicum – laat-neolithicum, middeleeuws (kogelpot)aardewerk en middeleeuwse huisplattegronden.[13] Kogelpotaardewerk werd toegepast vanaf 900 tot 1200 na Chr. Op circa 400 m ten zuiden van het plangebied zijn bij een archeologisch onderzoek[14] op een terrein van hoge archeologische waarde[15] eveneens vuursteen en middeleeuws (kogelpot) aardewerk aangetroffen.[16]

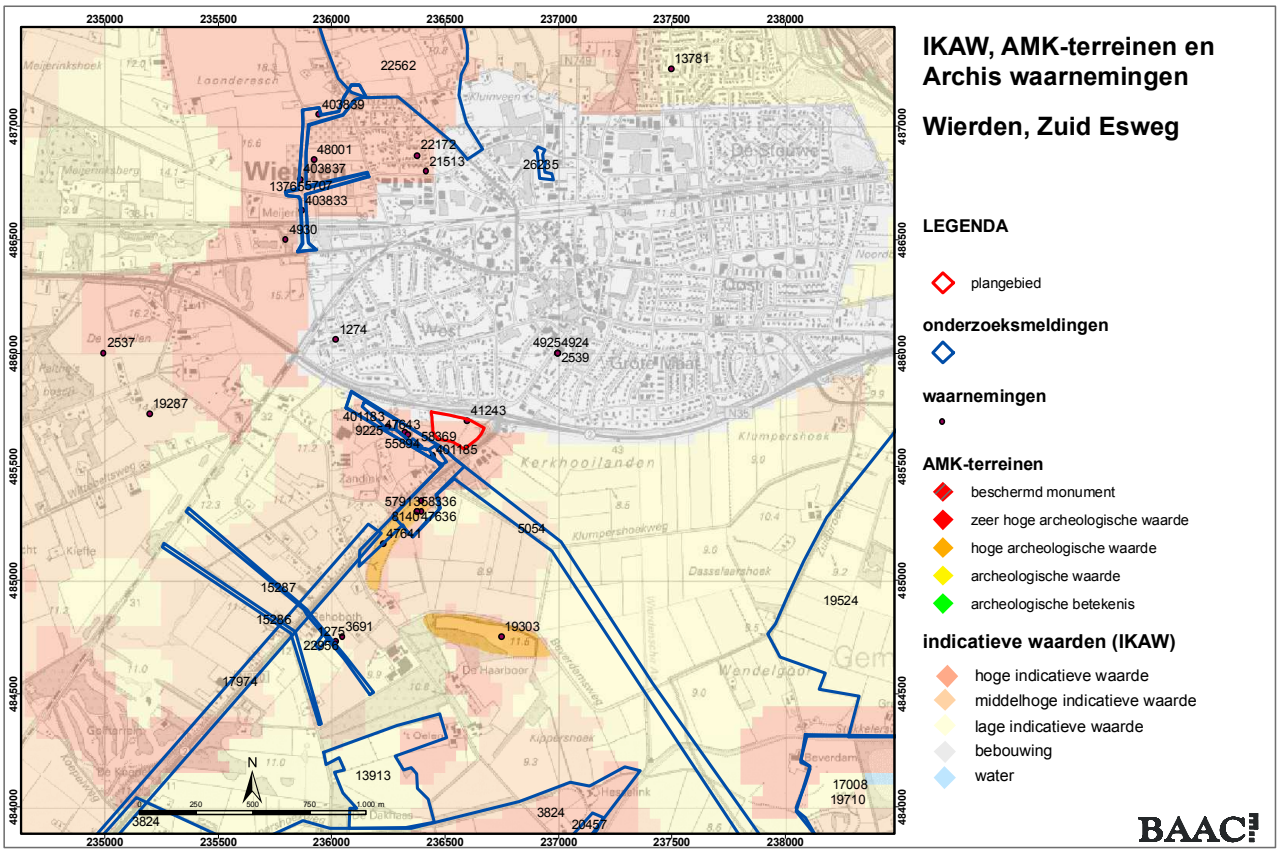

Afb. 4 *IKAW, AMK-terreinen en ARCHIS waarnemingen in de nabijheid van het plangebied Zuid Esweg.*

10 Versfelt 2003.
11 Archis-waarneming 41243.
12 Onderzoeksmeldingen 5054 en 9225.
13 Archis waarnemingen 47643, 58369, 401183 en 401136.
14 Onderzoeksmelding 8140.
15 AMK-terrein 13626.
16 Archis waarnemingen 47636, 57913, 58363 en 47641.

Binnen het plangebied zijn tijdens het booronderzoek en bij een eerdere gelegenheid[17] op het maaiveld aardewerk uit de (late) middeleeuwen aangetroffen. Het is echter onduidelijk of deze vondsten direct samenhangen met bewoning ter plaatse of dat deze met bemesting op het land zijn terechtgekomen. Daarom blijft voor het terrein de tijdens het bureauonderzoek opgestelde verwachting van resten uit de gehele periode vanaf het laat-paleolithicum tot en met de middeleeuwen gehandhaafd.

17 Archiswaarneming 41243.

4 Vraagstellingen[18]

In het Plan van Eisen voor dit onderzoek zijn de volgende onderzoeksvragen geformuleerd:

1. Zijn op het terrein vindplaatsen aan te wijzen? Welke vindplaatsen zijn dit en hoe worden deze vindplaatsen gewaardeerd conform KNA 3.1, bijlage 4?
2. Hoe is het gesteld met de gaafheid, zowel in horizontale als in verticale zin, en met de conserveringsgraad van het bodemarchief ter plaatse?
3. Wat is er te zeggen over de bodemopbouw ter plaatse?
4. Wat is de aard, omvang en kwaliteit van de archeologische sporen en sporenclusters?
5. Wat is de datering van de archeologische vondsten en tot welke vondsttypen of vondstcategorieën behoren zij?
6. Wat is de datering van de sporen?
7. Wat is de conserveringsgraad van sporen en verschillende materiaalcategorieën, inclusief eventueel aanwezig archeobotanisch en zoölogisch materiaal?
8. Wanneer is de archeologische site als woonplaats in onbruik geraakt?

Deze acht vragen dienen op basis van het onderzoek in dit rapport beantwoord te worden.

18 De vragen zijn direct overgenomen uit het PvE van Ter Wal 2009.

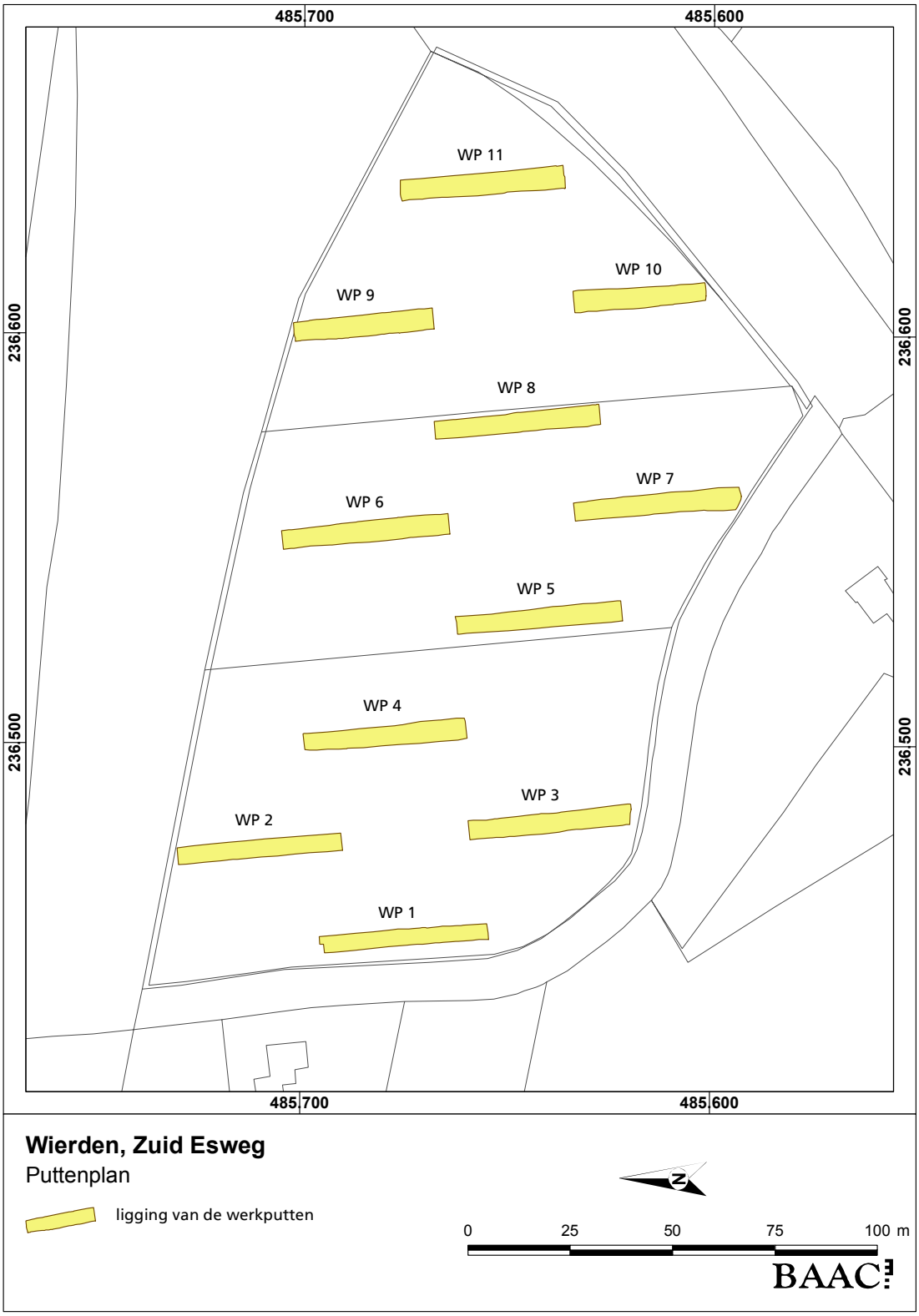

Afb. 5 *Ligging van de proefsleuven*.

5 Werkwijze

Het inventariserende veldonderzoek is uitgevoerd volgens de Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie (KNA 3.1), op basis van een Programma van Eisen.[19] Het onderzoeksgebied is circa 2,2 hectare groot, waarvan in totaal een oppervlakte van 1700 m^2 is onderzocht (dekkingsgraad 8%). Dit is gedaan door middel van 11 proefsleuven met een verspringend patroon. Sleuf 1 tot en met 9 zijn 40 meter lang en 4 meter breed, Sleuf 10 en 11 hebben een oppervlakte van 4 bij 32 meter. De tussenafstand binnen een rij bedraagt 40 meter en de afstand tussen de rijen 25 meter. De sleuven zijn noord-zuid georiënteerd en staan haaks op de dekzandrug in het plangebied.

De vlakken zijn aangelegd tussen ca. 50 en 130 cm onder het maaiveld, op de natuurlijke ondergrond op een hoogte tussen de 9,72+ en 10,52+ NAP. In alle sleuven is één vlak aangelegd. Vlakken zijn gedocumenteerd middels digitale fotografie en tekeningen op schaal 1:50. Tevens zijn de vlakken gewaterpast. Van de profielen zijn om de 10 meter profielkolommen gefotografeerd en getekend op schaal 1:20. Aangezien het een waarderend inventariserend onderzoek betreft is een selectie van de sporen gecoupeerd, voldoende om de vraagstelling te beantwoorden. Deze zijn gefotografeerd en getekend op schaal 1:20. Ten slotte zijn alle putten gedicht en aangereden.

19 Ter Wal 2009.

Afb. 6 *Het verploegde bodemprofiel in werkput 3.*

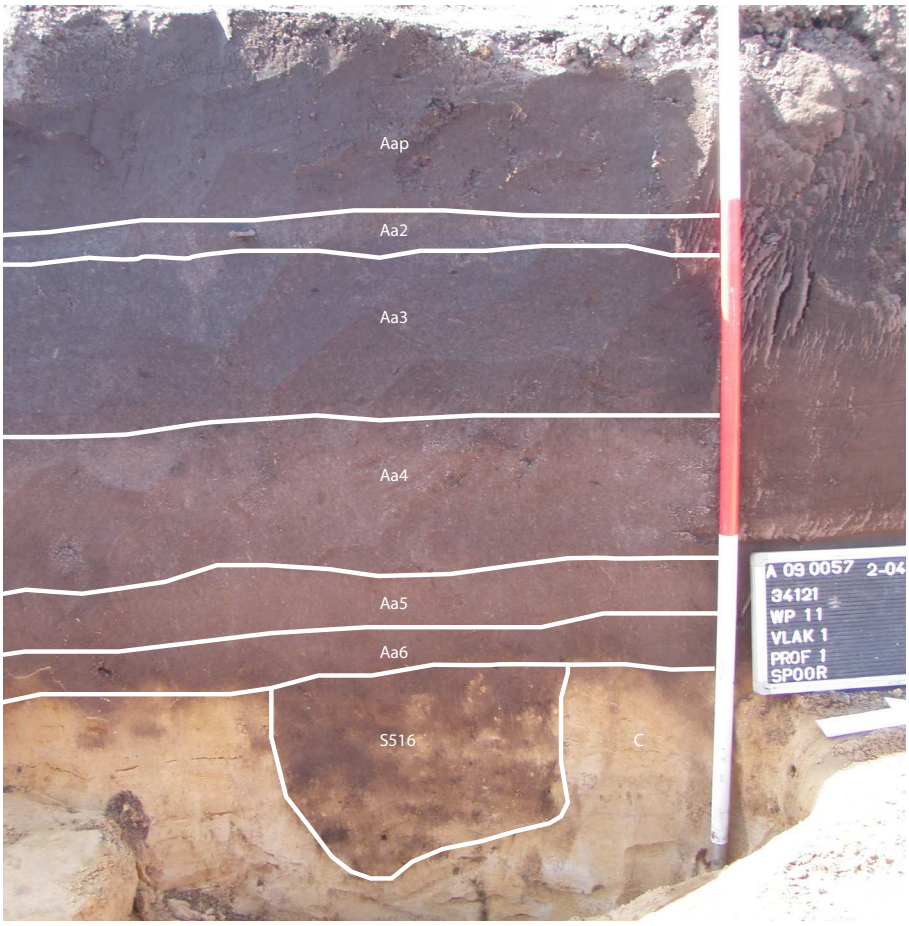

Afb.7 *Voorbeeld van een intact bodemprofiel in werkput 11.*

6 Resultaten

Tijdens het archeologisch onderzoek zijn 547 sporen en 87 vondsten aangetroffen. De sporen bevinden zich verspreid over het gehele onderzoeksgebied, met een concentratie in het noordoostelijke en zuidelijke deel. Opvallend is dat er in de lagere delen van het terrein weinig tot geen sporen aanwezig zijn. Het gaat om de resten van 12 greppels, 1 wandgreppel, 37 kuilen en 446 paalsporen. Op basis van overeenkomst in vulling en vondstmateriaal is het grootste deel van de sporen is te dateren in de late bronstijd en/of ijzertijd, een minderheid dateert uit de middeleeuwen. Uit de sporen zijn mogelijk 8 structuren te herleiden, het gaat hierbij om gebouwen en bijgebouwen. Het grootste deel van de greppels is te dateren in de late middeleeuwen en nieuwe tijd, twee dateren mogelijk uit de ijzertijd.

6.1 Opbouw van het terrein

Tijdens het onderzoek zijn per werkput drie profielstaven gedocumenteerd. In het onderzochte gebied is een zwarte enkeerdgrond (zEZ21) aangetroffen, waarbij onder een bouwvoor (Aap-horizont) van 20 tot 40 cm dik twee tot vier esdeklagen zijn onderscheiden. In werkput 1 was dit een relatief dun pakket, meer naar het oosten toe was het esdek dikker. Onder dit pakket antrogene A-horizonten van circa 20 tot 70 cm dik is in werkput 2 en 4 een podzolbodem aangetroffen. In andere profielen was een meer geleidelijke overgang van het esdek naar de geel/lichtbruine C-horizont te zien. In werkput 5 en in het noordelijke deel van werkput 3 was het onderste deel van het akkerpakket verploegd tot in de C-horizont.

De onderste laag in het pakket akkerlagen is grijsbruin van kleur en circa 20 cm dik. Het betreft een oude akkerlaag die dateert van voor het esdek. Uit deze laag komen enkele fragmenten aardewerk (VNR 26 en 27). De kleur van deze akkerlaag en het vondstmateriaal wijzen op een datering tussen 800 en 1300 na christus. Deze laag is, behalve waar het pakket verploegd was, in het hele onderzoeksterrein aangetroffen. In werkput 11 is in het noordelijke deel van de sleuf een mooi haarpodzolprofiel aangetroffen. Onder het esdek bevindt zich een grijze uitgeloogde E-horizont (uitspoelingshorizont) met daaronder een B-horizont die onder te verdelen is in een Bhs-horizont (inspoeling van humus en sesquioxiden) en een Bs-horizont (inspoeling van sesquioxiden). Daaronder bevindt zich de natuurlijke ondergrond, de C-horizont, die bestaat uit lichtbruin ijzerhoudend zand. Ter hoogte van het haardpodzolprofiel was het terrein relatief laaggelegen in verhouding tot de rest van het onderzoeksterrein. Ook het opgravingsvlak, dat overal is aangelegd in de overgang van esdek/B-horizont naar C-horizont, was hier relatief laag. Vermoedelijk is dit van oudsher een relatief laaggelegen plek in het landschap geweest, niet zo laag dat het hier bijvoorbeeld altijd drassig was, maar een middelhoge plek in het landschap. Dit hoeft niet te betekenen dat op andere plekken in het onderzoekstterrein geen haardpodzol is ontstaan. Waarschijnlijker is dat door de relatief lage ligging van de haarpodzol in dit deel van het terrein (zie afb.2) deze bodem beter was beschermd. Bij het eventueel nivelleren van de akkers kunnen haarpodzolen zijn verstoord.

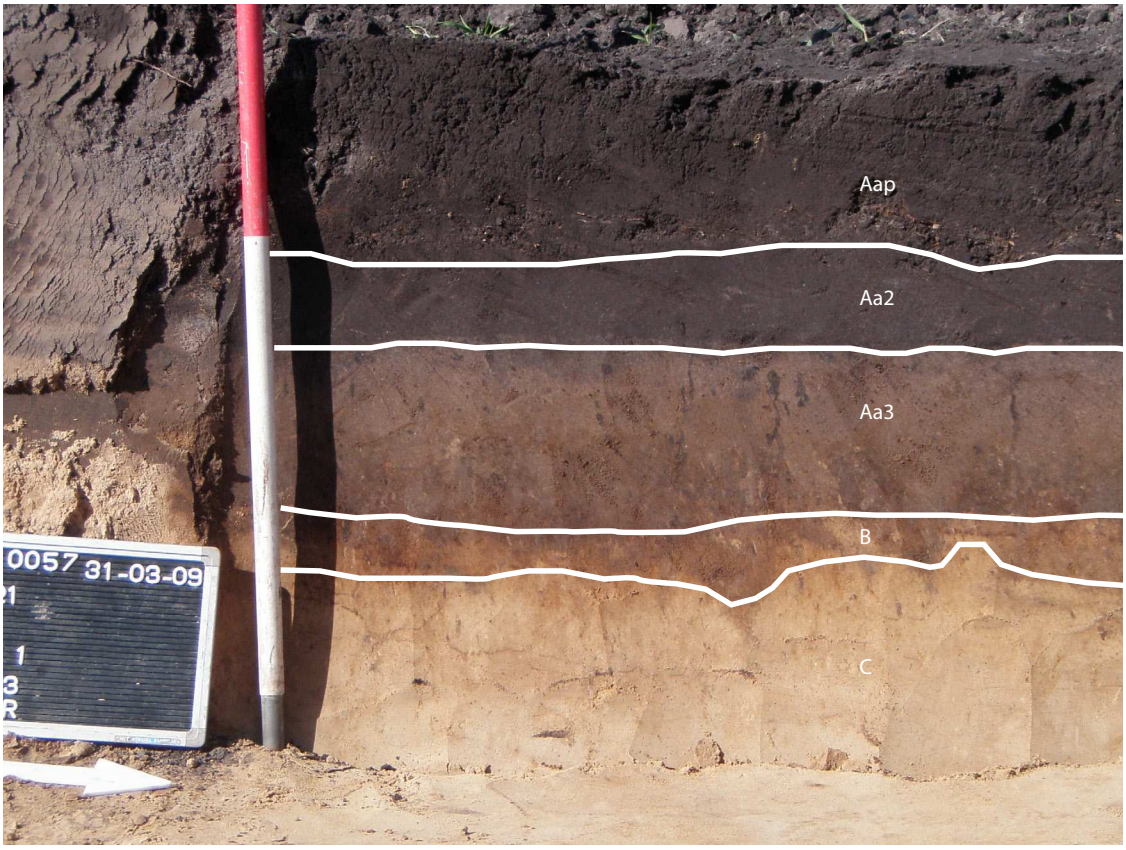

Afb. 8 *Voorbeeld van een podzolbodem in werkput 4.*

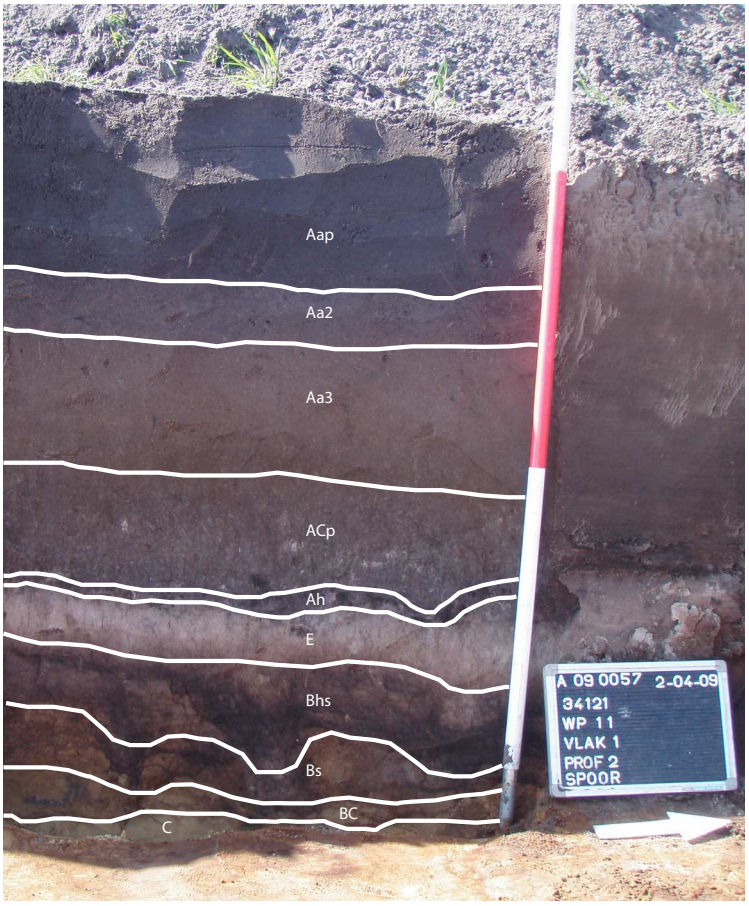

Afb. 9 *Het haarpodzol profiel in werkput 11.*

6.2 Sporen (bijlage 3)

In het gehele onderzoeksgebied bevinden zich sporen van bewoning, alleen het centrale en het lagere deel in het noordoosten zijn relatief leeg, hier bevinden zich voornamelijk greppels. De meeste sporen bevinden zich in een zone in het noordelijk en het zuidelijke deel van het plangebied. In de meeste gevallen gaat het hierbij om paalkuilen met een doorsnede van 10 tot 50 cm. Een kleine selectie hiervan is gecoupeerd, het betreft sporen die niet tot een structuur behoren en waarvan de aard onduidelijk was. De kleinere paalkuilen zijn nog ongeveer 10 cm diep, terwijl de grotere nog tot 45 cm bewaard zijn. Uit deze sporen zijn mogelijk 8 structuren te herleiden. Omdat in het onderzoek waarschijnlijk maar een fractie van de structuren is aangesneden, is het lastig een compleet beeld te geven. Mogelijk zijn 6 structuren (structuur 4 t/m 8) toe te schrijven aan boerderijplattegronden en/of bijgebouwen. De onderlinge afstand van de staanders bedraagt 2,5 tot 3 meter. Structuren 1 en 2 zijn toe te schrijven aan spiekers; een spieker is een op palen geplaatst opslaghuisje voor granen. Het valt op dat bovengenoemde structuren niet allemaal de zelfde oriëntatie hebben, wat lijkt te duiden op meerdere fasen in de bewoning. Op grond van het aardewerk zijn de structuren te dateren in de late bronstijd en of ijzertijd.

Afb. 10 *Overzicht van structuur 4 in werkput 9, het gaat hier mogelijk om een deel van een boerderijplattegrond van het type Hijken welk te dateren is in de ijzertijd .*

Naast deze structuren dateert een minderheid van de sporen uit de late middeleeuwen en nieuwe tijd. Het betreft enkele losse kuilen en paalkuilen waaruit mogelijk één structuur uit is te herleiden (structuur 3).
Opvallend zijn brede zones met greppels in het plangebied, in het westelijke deel zijn deze nog te herkenen op de kadastrale kaart van 1811-1832. De vulling van de greppels heeft op basis van aardewerk vondsten een recente of subrecente datering. Mogelijke hebben de greppels gefunctioneerd in late middeleeuwen en nieuwe tijd. De greppels doorsnijden het esdek.

Afb. 11 *Een deel van de zone met greppels in werkput 8.*

Afb. 12 *Overzicht van de greppels geprojecteerd op de kadaster kaart van 1811-1832.*

6.3 Vondstmateriaal

Tijdens het onderzoek zijn 78 vondsten geborgen, die voornamelijk afkomstig zijn uit sporen. Slechts een klein deel is geborgen tijdens het aanlegen van de vlakken (zie bijlage 1). De vondsten uit de sporen zijn vooral van belang voor de datering. Het vondstmateriaal bestaat voornamelijk uit aardewerk (50 fragmenten), daarnaast komen natuursteen, metaal en bouwkeramiek voor.

Aardewerk
Het aardewerk is voor het grootste deel in de bronstijd en ijzertijd te dateren (22 scherven). 17 scherven dateren uit de middeleeuwen en 9 scherven dateren in de nieuwe tijd.

Late bronstijd en ijzertijd aardewerk[20]
Het aardewerk uit de late bronstijd en ijzertijd is voor grootste deel afkomstig uit sporen en voor een klein deel afkomstig uit een laag van licht grijsbruin zand die is gelegen op de C-horizont, het hier om de eerder genoemde oude akkerlaag. Het gaat in alle gevallen om handgevormd aardewerk. De magering van het baksel (en trouwens van bijna alle aangetroffen prehistorische scherven) bestaat uit zand met een enkele kleine kiezel (mogelijk geen opzet) en veel kleine tot grote fragmenten potgruis in allerlei kleuren, van rood, geelbruin tot donkergrijszwart. Het gaat om zowel besmeten als gepolijst aardewerk. Er is slechts één rand gevonden. Deze heeft een iets puntig profiel en is onversierd. De vormen van het aardewerk beslaan vooral potten en kommen.

Het aardewerk is momenteel niet preciezer te dateren dan late bronstijd tot en met de IJzertijd. Specialisten onderzoek zou hier mogelijk een preciezere datering en of fasering op kunnen leveren. Dit valt echter buiten het bestek van deze rapportage.

Middeleeuws aardewerk
De meeste middeleeuwse scherven zijn afkomstig uit de onderste van de drie lagen die samen het esdek vormen. In vier gevallen is materiaal geborgen uit een spoor. Het gaat hierbij om kogelpotten en Pingsdorf aardewerk. Het Kogelpot aardewerk is waarschijnlijk te dateren in de 9^{e} tot en met de 12^{e} eeuw.
Uit de onderste laag van het esdek komt een scherf proto-steengoed en bijna-steengoed (1300-1325). Uit de laag weer direct hierboven komt wat Grijsbakkend aardewerk (1250-1550). Uit de meest recente laag, direct onder de huidige bouwvoor komt een scherf 18^{e} eeuws Steengoed.
Het esdek lijkt dus in ieder geval vanaf de 12^{e} eeuw ontstaan te zijn, mogelijk wat eerder (denkend aan de oude akkerlaag die te dateren is tussen 800 en 1300).

Natuursteen
In totaal zijn er 11 stuks natuursteen geborgen. Hiervan zijn acht stuks van tefriet, waarschijnlijk fragmenten van een of meerdere maalstenen. De fragmenten zijn aangetroffen in een spoor dat te dateren is in de nieuwe tijd, het gaat hier om opspit. Uit de zelfde context is ook een stuk leisteen geborgen. De overige twee fragmenten betreffen een onbewerkt stuk kwartsiet en vuursteen.

20 Met dank aan Jos van de Weerden (BAAC) voor het bekijken van een deel van het materiaal.

Metaal
De metaal vondsten bestaan uit drie fragmenten ijzer en vier ijzerslakken. De vier fragmenten ijzer zijn te fragmentarisch om te determineren. De ijzerslakken geven een indicatie over ijzerbewerking op de locatie. Alle metaalvondsten zijn afkomstig uit sporen die zijn te dateren in de nieuwe tijd.

Bouwkeramiek
Tijdens het onderzoek zijn drie fragmenten bouwkeramiek geborgen, het betreft stukken dakpan en baksteen die te dateren zijn in de nieuwe tijd.

7 Beantwoording van de onderzoeksvragen, waardering en aanbeveling

7.1 Beantwoording van de onderzoeksvragen:

Zijn op het terrein vindplaatsen aan te wijzen? Welke vindplaatsen zijn dit en hoe worden deze vindplaatsen gewaardeerd conform KNA 3.1, bijlage 4?

Er zijn op het terrein vindplaatsen aan te wijzen uit de late bronstijd/ijzertijd en uit de late middeleeuwen. Het gaat in beide gevallen om nederzettingsterreinen met een hoge waardering. Voor de waarderingstabel en nadere onderbouwing wordt verwezen naar hoofdstuk 7.2.

Hoe is het gesteld met de gaafheid, zowel in horizontale als in verticale zin, en met de conserveringsgraad van het bodemarchief ter plaatse?

De sporen zijn over het algemeen goed bewaard gebleven, aangezien ze voor het grootste deel worden afgedekt door een esdek. Een deel van de sporen is verstoord door greppelstructuren uit de middeleeuwen en nieuwe tijd, diepploegactiviteiten en zandwinningskuilen.

Wat is er te zeggen over de bodemopbouw ter plaatse?

In het onderzochte gebied is een zwarte enkeerdgrond (zEZ21) aangetroffen, waarbij onder een bouwvoor (Aap-horizont) van 20 tot 40 cm dik twee tot vier esdeklagen zijn te onderscheiden. In werkput 1 was dit een relatief dun pakket, meer naar het oosten was het esdek dikker. Onder dit pakket antrogene A-horizonten van circa 20 tot 70 cm dik is in werkput 2 en 4 een podzolbodem aangetroffen. In grote delen van het plangebied is een oude akkerlaag aangetroffen die dateert van voor het esdek.

Wat is de aard, omvang en kwaliteit van de archeologische sporen en sporenclusters?

De sporen en sporenclusters bestaan uit paalsporen, kuilen en greppels, die verspreid zijn over het gehele plangebied. De sporen zijn over het algemeen van een goede kwaliteit aangezien ze grotendeels worden afgedekt door een esdek.

Wat is de datering van de archeologische vondsten en tot welke vondsttypen of vondstcategorieën behoren zij?

Het vondstmateriaal dateert uit de late bronstijd/ijzertijd en middeleeuwen/nieuwe tijd. De grootste vondstcategorie wordt vertegenwoordigd door keramiek. Daarnaast zijn ook nog enkele fragmenten metaal, natuursteen en bouwkeramiek gevonden.

Wat is de datering van de sporen?

De sporen dateren uit de periode van de late bronstijd tot en met de ijzertijd en de late middeleeuwen tot de nieuwe tijd.

Wat is de conserveringsgraad van sporen en verschillende materiaalcategorieën, inclusief eventueel aanwezig archeobotanisch en zoölogisch materiaal?

De sporen zijn redelijk tot goed geconserveerd. Het vondstmateriaal bestaat uit keramiek en een enkel fragment bouwkeramiek. Het materiaal is goed geconserveerd. Overig vondstmateriaal, zoals archeobotanisch en zoölogisch materiaal is niet aangetroffen.

Wanneer is de archeologische site als woonplaats in onbruik geraakt?
De site is in de late middeleeuwen als woonplaats in onbruik geraakt, sinds die tijd is de locatie in gebruik als akker.

7.2 Waardering

Uit het proefonderzoek blijkt dat in het onderzoeksgebied een grote hoeveelheid sporen en vondsten voorkomt. Deze vondsten en sporen dateren in hoofdzaak uit de bronstijd of ijzertijd. De conservering van de grondsporen is goed, omdat de sporen zijn afgedekt door een esdek.
Volgens de Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie (KNA, versie 3.1) dienen vindplaatsen te worden gewaardeerd op een aantal criteria (tabel1).

Wierden, Zuid Esweg		
Waarden	**Criteria**	**Scores**
Beleving	Zichtbaarheid	nee
	Herinneringswaarde	nee
Fysieke kwaliteit	Gaafheid	3 (hoog)
	Conservering	2 (gemiddeld)
Inhoudelijke kwaliteit	Zeldzaamheid	3 (hoog)
	Informatiewaarde	3 (hoog)
	Ensemblewaarde	3 (hoog)
	Representativiteit	n.v.t.

Tabel 1 *Waardering van de vindplaats volgens de criteria van de KNA, versie 3.1.*

1. Beleving
De twee criteria die de KNA voor de belevingswaarde van een vindplaats stelt hebben vooral betrekking op zichtbare monumenten. Aangezien in het onderzoeksgebied slechts onzichtbare monumenten aanwezig zijn, is op deze twee punten niet gescoord.

2. Fysieke kwaliteit
De fysieke kwaliteit van een vindplaats wordt door twee criteria bepaald: gaafheid en conservering. Doordat de oorspronkelijke opbouw van de ondergrond op een groot deel van het plangebied intact is en de sporen worden afgedekt door een esdek, wordt de gaafheid van de vindplaats als hoog geclassificeerd.
Tijdens de aanleg van de sleuven is een gering aantal vondsten gedaan. De meeste vondsten zijn uit sporen afkomstig. Een eventuele ‘vondstenlaag’ onder het esdek is niet aanwezig, deze is waarschijnlijk opgenomen in de ‘oude akkerlaag‘.
Opvallend is het ontbreken van bot en ander organisch materiaal. In de droge

zandgronden blijft dit materiaal niet bewaard. De conservering van de aangetroffen vondsten is te karakteriseren als ‘gemiddeld’.

3. Inhoudelijke criteria
Waardering op inhoudelijke criteria bestaat uit vier subcriteria: zeldzaamheid, informatiewaarde, ensemblewaarde en representativiteit. De zeldzaamheid van de aangetroffen resten is hoog. Sporen van nederzettingen uit de bronstijd en ijzertijd worden in de regio regelmatig aangetroffen, maar zijn tot op heden nog weinig onderzocht. Uitzondering hierop vormen Leesten, Eme en de Loerenk in Zutphen[21] en Zelhem[22] waar nederzettingen uit deze periode zijn opgegraven. De informatiewaarde van de in het onderzoeksgebied aanwezige resten is eveneens hoog. De vindplaats kan informatie verschaffen over de nederzettingsstructuur. Tevens kan nader onderzoek inzicht verschaffen in de overgang van bronstijd naar ijzertijd. Dit maakt dat de ensemblewaarde van de resten ook hoog is. De representativiteit van de vindplaats is voor dit onderzoek niet van toepassing.

Conclusies
Dit alles in acht genomen moet geconcludeerd worden dat de vindplaats op grond van fysieke en inhoudelijke kwaliteit als behoudenswaardig aangemerkt moet worden.

7.3 Aanbeveling

Op basis van het onderzoek en de daaruit voortvloeiende waardering is de vindplaats behoudenswaardig. Gezien de bouwplannen komt dat neer op behoud ex-situ. Dat wil zeggen dat de resten opgegraven en gedocumenteerd dienen te worden vóór er bodemverstorende ingrepen plaats gaan vinden. Beheersmaatregelen zijn niet te nemen aangezien de locatie van de nieuwbouw is gelegen op de kern van de vindplaats. Alleen de randzone`s zouden behouden kunnen blijven. Hierdoor gaat echter de samenhang van het gehele nederzettingsterrein verloren.

21 Groothedde en Bouwmeester et.al. 2001, 74-78 en Bouwmeester en Groothedde et.al. 2009 .
22 Van der Velde en M.C. Kenemans 2002.

8 Samenvatting en conclusie

In opdracht van Kleissen en Partners BAAC bv van 30 maart tot en met 2 april 2009 een inventariserend veldonderzoek (IVO) door middel van proefsleuven uitgevoerd te Wierden. Aanleiding tot het onderzoek vormt de voorgenomen bouw van een hotel in het plangebied Wierden – Zuid Esweg. Hierbij zal de archeologische ondergrond vergraven worden.
Het onderzoeksterrein is gelegen aan de Zuid Esweg, ten zuidwesten van de dorpskern van Wierden. Het terrein wordt in het zuiden en westen door de genoemde weg begrensd, in het oosten door de N350 en ten noorden door voormalige N35. Het terrein zelf bestaat akkerland. De totale oppervlakte van het terrein bedraagt 2,2 hectare. Hiervan is 8 procent onderzocht.

Tijdens het archeologisch onderzoek zijn 547 sporen en 87 vondsten aangetroffen. De sporen bevinden zich verspreid over het gehele onderzoeksgebied, met een concentratie in het noordoostelijke en zuidelijke deel. Opvallend is dat er in de lagere delen van het terrein weinig tot geen sporen aanwezig zijn. Het gaat om de resten van 12 greppels, 1 wandgreppel, 37 kuilen en 446 paalsporen. Op basis van overeenkomst in vulling en vondstmateriaal is het grootste deel van de sporen is te dateren in de late bronstijd en/of ijzertijd, een minderheid dateert uit de middeleeuwen. Uit de sporen zijn mogelijk 8 structuren te herleiden, het gaat hierbij om gebouwen en bijgebouwen. Het grootste deel van de greppels is te dateren in de late middeleeuwen en nieuwe tijd, twee dateren mogelijk uit de ijzertijd.
De sporen zijn over het algemeen van een goede kwaliteit aangezien zei grotendeels worden afgedekt door een esdek.

Het feit dat de nederzettingsresten redelijk tot goed bewaard zijn onder het esdek en de informatiewaarde hoog is, worden de archeologische resten in het plangebied als behoudenswaardig aangemerkt. Behoud *in situ* behoort dan ook tot de aanbevelingen. Indien behoud *in situ* niet mogelijk is, behoort tot de aanbevelingen dat vervolgonderzoek naar de nederzettingsresten wordt gedaan en wel voorafgaand aan verstoringen van de archeologische waarden in de ondergrond bij eventuele graafwerkzaamheden in het plangebied.

Literatuur en kaartmateriaal

Literatuur

-Bergman, W., 2008: Wierden, Plangebied Zuid Esweg. Bureauonderzoek en Inventariserend veldonderzoek (verkennende fase). BAAC rapport V-08.0201, s-Hertogenbosch.

-CvAK, 2006. *Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie, versie 3.1.* SIKB, Gouda.

-Groothedde, M. en J. Bouwmeester et.al. 2001: *Leesten en Eme 2. Steentijd jagers en Frankische boeren in het Laaksche Veld bij Zutphen.* Zutphen

-Groothedde, M. en J. Bouwmeester et.al. 2008: *Geschapen landschap. Tienduizend jaar bewoning en ontwikkeling van het cultuurlandschap op de Loerenk te Zutphen.* s-Hertogenbosch.

-Mulder, E.F.J. de, M.C. Geluk, I.L. Ritsema, W.E. Westerhof, T.E. Wong, 2003: *De ondergrond van Nederland*. Wolters-Noordhoff, Groningen.

-Rijksdienst voor Archeologie, Cultuurlandschap en Monumenten (RACM), 2008: *Centraal Archeologisch Archief (CAA), het Centraal Monumenten Archief (CMA) en de Indicatieve Kaart Archeologische Waarden (IKAW)* afkomstig van ARCHIS-II. Amersfoort.

-Wal, ter, A, 2009: *Programma van Eissen, Wierden Esweg.* `s-Hertogenbosch.

Kaarten

- ANWB, 2004: *Topografische Atlas Noord Brabant schaal 1:25.*000, Amsterdam.

-Stichting voor Bodemkartering, 1983. *Bodemkaart van Nederland* (1:50.000) *kaartblad 28 Almelo West*. Stiboka, Wageningen.

-Uitgeverij Robas Producties, 1990. *Historische Atlas Overijssel, Chromotopografische Kaart des Rijks 1:25.000.* Den Ilp.

-Versfelt, H.J., 2003. *De Hottinger-atlas van Noord- en Oost-Nederland 1773-1794*, Heveskes Uitgevers, Groningen.

-Wolters-Noordhoff Atlasproducties, 1990. *Grote Historische Atlas van Nederland 1:50.000, 3. Oost-Nederland 1830-1855*, Wolters-Noordhoff BV, Groningen.

Bijlagen

- Bijlage 1 Vondstenlijst
- Bijlage 2 Sporenlijst
- Bijlage 3 Alle sporenkaart
- Bijlage 4 Archeologische tijdsindeling
- Bijlage 5 Archeologische en geologische tijdvakken

Bijlage 1 Vondstenlijst (zie cd-rom)

Bijlage 2 Sporenlijst (zie cd-rom)

Bijlage 3
Allesporenkaart

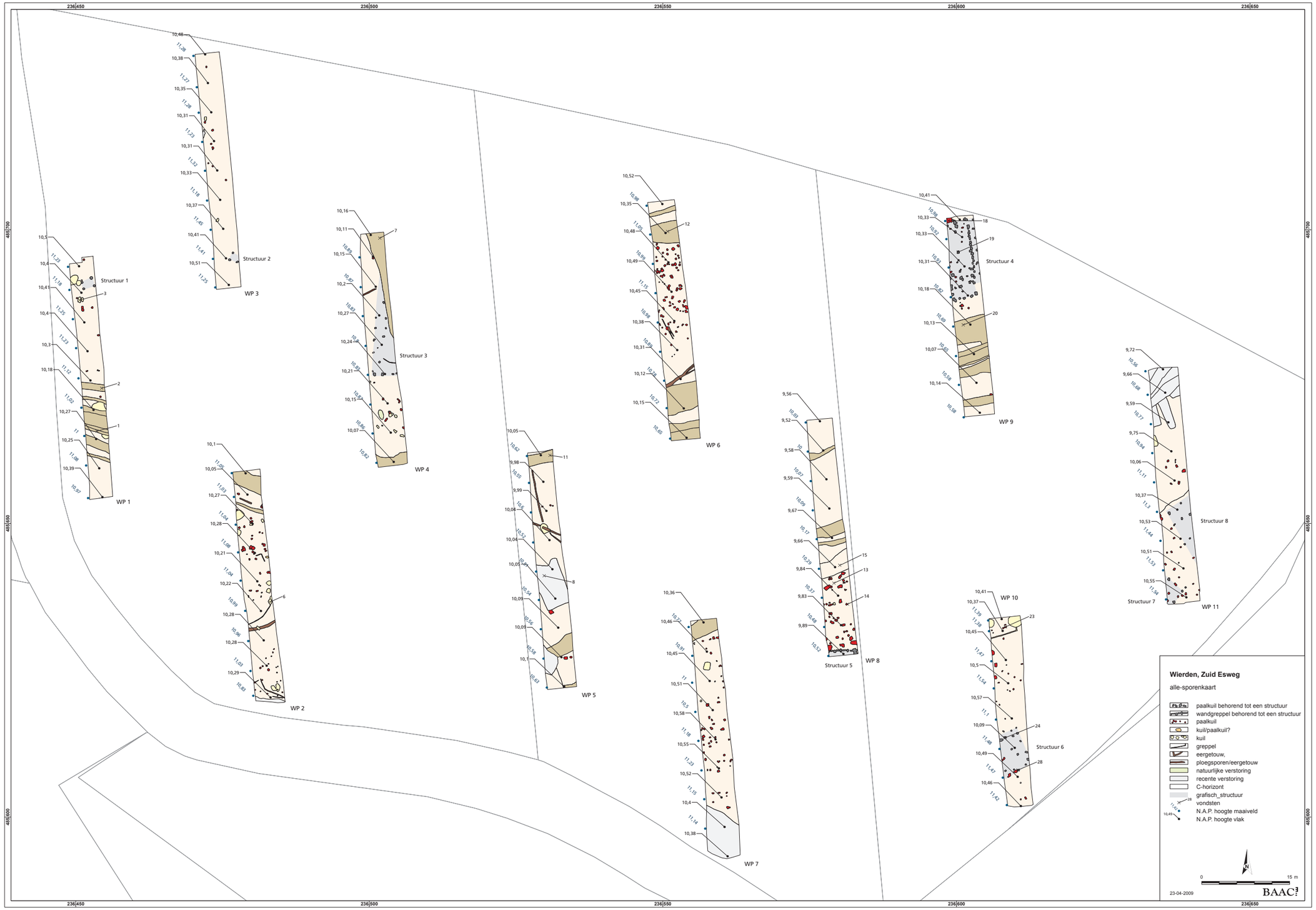

Bijlage 4 Archeologische tijdsindeling

PALEO	**Paleolithicum/ oude steentijd**	**tot 8800 v Chr.**
PALEOV	Paleolithicum vroeg	tot 300.000 v Chr.
PALEOM	Paleolithicum midden	300.000-35.000 v Chr.
PALEOL	Paleolithicum laat	35.000-8800 v Chr.
PALEOLA	Paleolithicum laat A	35.000-18.000 v Chr.
PALEOLB	Paleolithicum laat B	18.000-8800 v Chr.
MESO	**Mesolithicum/ midden steentijd**	**8800-4900 v Chr.**
MESOV	Mesolithicum vroeg	8800-7100 v Chr.
MESOM	Mesolithicum midden	7100-6450 v Chr.
MESOL	Mesolithicum laat	6450-4900 v Chr.
NEO	**Neolithicum / nieuwe steentijd**	**5300-2000 v Chr.**
NEOV	Neolithicum vroeg	5300- 4200 v Chr.
NEOVA	Neolithicum vroeg A	5300-4900 v Chr.
NEOVB	Neolithicum vroeg B	4900-4200 v Chr.
NEOM	Neolithicum midden	4200-2850 v Chr.
NEOMA	Neolithicum midden A	4200-3400 v Chr.
NEOMB	Neolithicum midden B	3400-2850 v Chr.
NEOL	Neolithicum laat	2850-2000 v Chr.
NEOLA	Neolithicum laat A	2850-2450 v Chr.
NEOLB	Neolithicum laat B	2450-2000 v Chr.
BRONS	**Bronstijd**	**2000-800 v Chr.**
BRONSV	Bronstijd vroeg	2000-1800 v Chr.
BRONSM	Bronstijd midden	1800-1100 v Chr.
BRONSMA	Bronstijd midden A	1800-1500 v Chr.
BRONSMB	Bronstijd midden B	1500-1100 v Chr.
BRONSL	Bronstijd laat	1100-800 v Chr.
IJZ	**IJzertijd**	**800-12 v Chr.**
IJZV	IJzertijd vroeg	800-500 v Chr.
IJZM	IJzertijd midden	500-250 v Chr.
IJZL	IJzertijd laat	250-12 v Chr.
ROM	**Romeinse tijd**	**12 v Chr. - 450 na Chr.**
ROMV	Romeinse tijd vroeg	12 v Chr. - 70 na Chr.
ROMVA	Romeinse tijd vroeg A	12 v Chr. - 25 na Chr.
ROMVB	Romeinse tijd vroeg B	25 - 70 na Chr.
ROMM	Romeinse tijd midden	70- 270 na Chr.
ROMMA	Romeinse tijd midden A	70- 150 na Chr.
ROMMB	Romeinse tijd midden B	150- 270 na Chr.
ROML	Romeinse tijd laat	270- 450 na Chr.
ROMLA	Romeinse tijd laat A	270- 350 na Chr.
ROMLB	Romeinse tijd laat B	350- 450 na Chr.
ME	**Middeleeuwen**	**450- 1500 na Chr.**
VME	Middeleeuwen vroeg	450- 1050 na Chr.
VMEA	Middeleeuwen vroeg A	450- 525 na Chr.
VMEB	Middeleeuwen vroeg B	525- 725 na Chr.
VMEC	Middeleeuwen vroeg C	725- 900 na Chr.
VMED	Middeleeuwen vroeg D	900- 1050 na Chr.
LME	Middeleeuwen laat	1050- 1500 na Chr.
LMEA	Middeleeuwen laat A	1050- 1250 na Chr.
LMEB	Middeleeuwen laat B	1250- 1500 na Chr.
NT	**Nieuwe tijd**	**1500- heden**
NTA	Nieuwe tijd A	1500- 1650 na Chr.
NTB	Nieuwe tijd B	1650- 1850 na Chr.
NTC	Nieuwe tijd C	1850- heden

Bijlage 5 Archeologische en geologische tijdvakken

	C14 B.P.	Geologie		Klimaat, landschap, vegetatie		Archeologische perioden	Cultuurnamen
1500 n. C.							
1000	1000	Duinkerke III				Late Middeleeuwen	
						Karolingische tijd	
500		Duinkerke II		Subatlanticum (koeler, vochtiger)		Merovingische tijd	
						Volksverhuizingstijd	
						Laat Romeinse tijd	
						Midden Romeinse tijd	
0	2000					Vroeg Romeinse tijd	
						Late Ijzertijd	
500		Duinkerke I				Midden Ijzertijd	Zeijen
						Vroege Ijzertijd	
1000						Late Bronstijd	
	3000						
1500		Duinkerke 0		Subboreaal (koeler, droger)		Midden Bronstijd	Hilversum, Drakenstein, Elp
2000						Vroege Bronstijd	Wikkeldraad
2500	4000				Loofbos	Laat Neolithicum	Klokbeker, Standvoetb, Vlaardingen, Trechterbeker
		Calais IV	Holoceen				
3000							
3500		Calais III				Midden Neolithicum	Michelsberg, Haz
	5000						
4000							
		Calais II		Atlanticum (warmer, vochtiger)		Vroeg Neolithicum	Swift
4500							
5000	6000						Bandkeramiek
6000		Calais I				Mesolithicum	
7000	8000						
				Boreaal (warmer)	Den		
8000							
				Preboreaal (warmer)	Berk		
9000	10.000						
		Jong Dekzand II		Late Dryas (kouder)	Toendra	Laat Paleolithicum	Ahrensburg
10.000							
				Allerød (warmer)	Den Berk		Tjonger
11.000	12.000	Jong Dekzand I		Vroege Dryas (k.)	Toendra		
12.000			Pleistoceen	Bøllling (warmer)	Berk		Hamburg
25.000		Oud Dekzand Löss		Weichsel ijstijd	Poolwoestijn		
50.000							
100.000				Eemien (warmer)	Loofbos	Midden Paleolithicum	
150.000		Keileem Stuwwallen		Saale ijstijd	Landijs		
200.000							
250.000							
300.000 v.C.						Vroeg Paleolithicum	

Verklarende woorden- en begrippenlijst

Verklarende woordenlijst

ARCHIS Zie: ARCHeologisch Informatie Systeem.
BAAC Bureau voor Bouwhistorie, Archeologie, Architectuur- en Cultuurhistorie
CIS Zie: Centraal Informatiesysteem.
IVO Zie: Inventariserend Veldonderzoek.
KNA Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie
NAP Normaal Amsterdams Peil (=officieel peilmerk).
PvA Zie: Plan van Aanpak.
PvE Zie: Programma van Eisen.
RACM Rijksdienst voor Archeologie, Cultuurlandschap en Monumenten.

Begrippenlijst

ARCHIS
ARCHeologisch Informatie Systeem. Het huidige, landelijke archeologische informatiesysteem dat door de RACM wordt beheerd. ARCHIS ontsluit het CMA en het CAA Centraal Informatiesysteem).

Aard
Archeologische waarde Kenmerk(en) van de betreffende vindplaats (vindplaats type monument).

Alle sporenkaart
Overzichtskaart waarop alle grondsporen zijn aangegeven die bij een opgraving zijn aangetroffen (secundaire veldtekening).

Archeologische verwachting
Het vermoeden over het voorkomen van (de aard, omvang en kwaliteit van) archeologische waarden in het onderzoeksgebied (verwachtingskaart, gespecificeerd verwachtingsmodel).

Archeologische verwachtingskaart
Een kaart waarop in vlakken staat aangegeven waar archeologische vindplaatsen kunnen worden verwacht. De kaart is het resultaat van een systematische analyse van relevante gegevens. De analyse is statistisch onderbouwd en wordt uitgevoerd met een GIS.

Archeologische waarde
Vindplaats of vondst met een oudheidkundige waarde. Het betreft hier vooral archeologische relicten in hun oorspronkelijke ruimtelijke context. Zowel grote complexen/structuren zoals nederzettingsterreinen, als afzonderlijke vondsten kunnen met deze term worden aangeduid (waardering, aard, archeologische waarde).

ARCHIS-melding
In algemene zin elke melding bij het centraal informatiesysteem (ARCHIS). In wettelijke zin de melding die bij ARCHIS wordt gedaan van de eerste bevindingen van een opgraving, maximaal twee weken na het beeindigen een opgraving. De RACM hanteert hier de term “vondstmelding”.

ARCHIS-nummer (= CIS code)
Het landelijke registratienummer ten behoeve van een archeologisch onderzoek, uitgegeven door het Centraal Informatiesysteem. Dit nummer dient op alle vondsten en documentatiemateriaal vermeld te worden. De RACM noemt dit het “onderzoekmeldingsnummer” en geeft het af na een Artikel 46-melding. Daarnaast wordt de term ook wel gehanteerd als alternatieve aanduiding voor een waarnemingsnummer.

Behoudenswaardigheid
De resultante van de verschillende stappen van de waardering, waarbij wordt vastgesteld of een vindplaats in principe voor duurzaam behoud in aanmerking komt (waardering, selectie).

Bodemarchief
Het geheel van overblijfselen dat informatie kan verschaffen over menselijk handelen in het verleden (de materiële nalatenschap), bewaard in en in bepaalde gevallen op de bodem (bijv. grafheuvel).

Booronderzoek
Karteringsmethode bij veldinventarisatie, gebaseerd op het verrichten van grondboringen, waarbij vooral wordt gelet op het voorkomen van archeologische indicaties zoals aardewerkfragmenten, houtskool en fosfaatconcentraties.

Bureauonderzoek
Het verwerven van informatie, aan de hand van bestaande bronnen, over bekende of verwachte archeologische waarden binnen een onderzoeksgebied, omvattende de aan- of afwezigheid, de aard en de omvang, de datering, gaafheid en conservering en de relatieve kwaliteit daarvan (SAI, inventariserend veldonderzoek, voortraject).

C-horizont
Weinig (C1) of niet (C2) door bodemprocessen veranderd sediment of eventueel verweerd vast gesteente volgend op vast gesteente. Om te worden geclassificeerd als C-horizont dient het om soortgelijk materiaal te gaan als hetgeen waarin de A- en B-horizonten zijn ontwikkeld.

Context- of ensemblewaarde
De meerwaarde die aan een vindplaats wordt toegekend op grond van de mate waarin sprake is van een landschappelijke en/of archeologische context.

Couperen
Het maken van een of meer verticale doorsneden door een spoor, laag of horizont om de aard, diepte, vullingen, vorm en relaties met andere fenomenen vast te stellen.

Cultuurlandschap
Landschap dat door de werkzaamheid van de mens sterk veranderd is.

Dekzand
Fijnzandige afzettingen die onder koude omstandigheden voornamelijk door windwerking ontstaan zijn; de dekzanden uit de laatste ijstijd vormen in grote delen van Nederland een ‘dek’

Enkeerdgronden
Dikke eerdgrond (= laag met donkere, min of meer rulle grond, met organische en anorganische bestanddelen) ontwikkeld op zandgrond onder invloed van de mens; worden ook wel essen genoemd.

Ensemble
Aantal bijeen behorende elementen.

Esdek
Oud verhoogd bouwland, ontstaan door ophoging ten gevolge van bemesting. Voor de bemesting werden plaggen of met zand vermengde potstalmest opgebracht.
In geval van een es is de opgebrachte laag ten minste 50 cm dik. De term es is gangbaar in Noord- en Oost-Nederland. In Midden-Nederland wordt gesproken van enk of eng en in Zuid-Nederland van akker of veld.

Gaafheid
De mate van (fysieke) verstoring van de bodem, zowel in verticale zin (diepte) als in horizontale zin (omvang) (waardering).

Grondspoor
Alle door de mens veroorzaakte veranderingen van de oorspronkelijke bodemopbouw, zoals verstoringen (kuilen) of toevoegingen (ophogingen).

Herinneringswaarde
De herinnering die een archeologisch monument oproept over het verleden (waardering).

IKAW
Indicatieve kaart van archeologische waarden is een door de RACM geproduceerde kaart op landelijk niveau met de verwachte relatieve of absolute dichtheid van (bepaalde) archeologische verschijnselen in de bodem. Hij is gebaseerd op een GIS-analyse met een beperkt aantal variabelen en op expert-judgement (potentiekaart, bureauonderzoek).

Informatiewaarde
De betekenis van een monument als bron van kennis over het verleden. De informatiewaarde wordt bepaald door de mate waarin (een opgraving van) het monument een bijdrage kan leveren aan nieuwe kennisvorming over het verleden (waardering).

inventariserend veldonderzoek
Het verwerven van (extra) informatie over bekende of verwachte archeologische waarden binnen een onderzoeksgebied, als aanvulling op en toetsing van de archeologische verwachting, gebaseerd op het bureauonderzoek middels waarnemingen in het veld.

Laag
Een laag is een over een meer of minder groot oppervlak vervolgbare grondeenheid die op archeologische of geologische gronden als eenheid wordt onderscheiden.

Middeleeuwen
De tijdruimte tussen de oudheid en de nieuwe tijd, gewoonlijk gerekend van de val van het West-Romeinse rijk (476) tot de ontdekking van Amerika (1492), ook wel van 500 tot 1500 ad.

NAP
Normaal Amsterdams Peil (=officieel peilmerk).

Nederzetting (-sterrein)
Woonplaats; de aard en samenstelling van het in het veld aangetroffen sporen en materiaal wordt geïnterpreteerd als resten van bewoning in het verleden.

Neolithicum
Nieuwe Steentijd, in Nederland ca. 8800-3700 jaar geleden.

Onderzoeksgebied
Het geografische gebied waarop het onderzoek betrekking heeft (plangebied).

PvE: Door een blijkens het beroepsregister daartoe gekwalificeerd archeoloog opgestelde kennisgeving van het bevoegd gezag aan de initiatiefnemer en eventueel de beoogde uitvoerder, gebaseerd op het selectiebesluit . Het PvE kan een publiekrechtelijk voorgeschreven document en is ook een document dat in het economische verkeer een functie heeft. Op basis daarvan worden onderzoeksopdrachten aanbesteed. In het PvE wordt vastgelegd waaraan archeologische veldprojecten moeten voldoen. De formulering van de inhoudelijke vraagstelling (wat er moet gebeuren) en aanwijzingen voor de praktische uitvoering (hoe het moet gebeuren). Het opstellen en het uitvoeren van het PvE mag niet in één hand belegd zijn, tenzij het PvE is goedgekeurd door het bevoegd gezag. Het PvE geeft de probleem- en doelstelling van de te verrichten werkzaamheden van de vindplaats en formuleert de daaruit af te leiden eisen met betrekking tot het uit te voeren werk. Nadat het PvE is opgesteld kan het zijn dat nieuwe feiten en gewijzigde inzichten leiden tot een wijziging van de onderzoeksopzet (incl. uitwerking, conservering). Dit kan het geval zijn tijdens en na afronding van het veldwerk. Voor dergelijke beslissingen is akkoord nodig van het bevoegd gezag die het PvE heeft vastgesteld.

Plangebied
Het gebied waarbinnen de realisering van de planvorming het bodemarchief kan bedreigen onderzoeksgebied).

Proefonderzoek
Opgraving van beperkte omvang op een of meerdere locaties binnen een vindplaats (proefput) dan wel in de vorm van een of meerdere sleuven (proefsleuf) om nadere gegevens te verzamelen over aard, omvang, diepteligging e.d. van de grondsporen, waarbij de grondsporen zo veel mogelijk intact worden gelaten. Proefonderzoek kan noodzakelijk zijn in het kader van een inventariserend veldonderzoek, maar dient met name ter voorbereiding van de opgraving.

Proefsleuf
Zie proefonderzoek.

Proefsleuvenonderzoek
Opgraving van beperkte omvang op één of meerdere locaties binnen een vindplaats dan wel in de vorm van één of meerdere sleuven om nadere gegevens te verzamelen over aard, omvang, diepteligging, e.d. van grondsporen waarbij de grondsporen zo veel mogelijk intact worden gelaten. Proefonderzoek kan noodzakelijk zijn in het kader van een inventariserend veldonderzoek, maar dient met name ter voorbereiding van de opgraving.

Onderzoeksmeldingsnummer
RACM-benaming voor het landelijke registratienummer uitgegeven door het Centraal Informatiesysteem na een Artikel 46 melding (= ARCHIS-nummer/CIS-code). Dit nummer dient op alle vondsten en documentatiemateriaal vermeld te worden.

Selectieadvies
Schriftelijk advies aan het bevoegd gezag. Hierin wordt geadviseerd over de behoudenswaardigheid van één of meer vindplaatsen aan de hand van de opgestelde waardering en criteria die gesteld zijn in het archeologische beleid van de betrokken overheid (selectie, bevoegd gezag, archeologisch beleid, waardering).

Spoor
Een (grond)spoor is een ruimtelijk duidelijk begrensbaar verschijnsel van antropogene oorsprong (bijvoorbeeld een paalkuil, lijksilhouet of muur) of natuurlijke oorsprong (bijvoorbeeld een boomval). Binnen een spoor kunnen verschillende, duidelijk te onderscheiden eenheden voorkomen.

Spoornummer
Het spoornummer dient ter identificatie van een grondspoor (spoor, laag, horizont, niveau). Aan sporen wordt altijd een spoornummer toegekend.

Stratigrafie
Opeenvolging van lagen in de ondergrond (niet alleen in de bodem).

Verstoring
Aantasting van een gebied met archeologische waarden. Dit verschijnsel kan zich voordoen: door erosie, afgraving of egalisatie, door (diepe) bewerking van de bovengrond, door zetting als gevolg van ophoging, door verdroging en verzuring.

Verwachtingskaart
Een kaart waarop verwachtingen met betrekking tot de situering en mate van voorkomen van nog onbekende vindplaatsen zijn weergegeven in termen van vlakken en zones (potentiekaart, basiskaart, IKAW, archeologische beleidskaart).

Vindplaats
Plaats waar archeologisch materiaal is verzameld of te verzamelen is (ook: site).

Vlak
Niveau waarop archeologisch relevante grondsporen zich aftekenen.

Vondst
Alle soorten mobilia: roerende of roerend geraakte onderdelen van onroerende goederen afkomstig van archeologisch veldwerk of uit bestaande collecties.

Waarderen
Het bepalen van de kwaliteit van: het bodemarchief, van vondstmateriaal of van een monster. Het vaststellen van de kwaliteit van het bodemarchief geschiedt op basis van: - belevingsaspecten (zichtbaarheid en herinneringswaarde),- fysieke criteria (gaafheid en conservering); deze geven de mate aan waarin archeologische overblijfselen nog intact en in hun oorspronkelijke positie aanwezig zijn,- inhoudelijke criteria (zeldzaamheid, informatiewaarde, context- of ensemblewaarde en representativiteit).De waardering van een vindplaats of een groep van vindplaatsen leidt tot een uitspraak over de behoudenswaardigheid ervan en vormt de basis voor het selectieadvies. Na het verwerken van het vondstmateriaal kan dit worden gewaardeerd om een selectie te kunnen maken van materiaal dat voor deponering in aanmerking komt (selectie materiaal). Monsters worden gewaardeerd teneinde een indruk te krijgen van de diversiteit, kwantiteit en conservering van organische resten (scannen).

Waardering
Zie Waarderen.

Waarnemingsnummer
Landelijk registratienummer, toegekend door het Centraal Informatiesysteem na een vondstmelding.

Weichselien
Geologische periode (laatste ijstijd, waarin het landijs Nederland niet bereikte), ca. 120.000-10.000 jaar geleden.

Zeldzaamheid
De mate waarin een bepaald type monument schaars is (of is geworden) voor een periode of in een gebied.

Zichtbaarheidsfaktor
De mate waarin een archeologische vindplaats aan het oppervlak direct als zodanig kan worden herkend.